

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

4. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : А.С.К., 2007. 144 с.
5. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2834-20>.
6. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
7. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. 105 с.
8. Seixas P., Morton T. The Big Six Historical Thinking Concepts. Toronto : Nelson Education, 2013. 218 p.

РАЙТЕР Наталія Іванівна

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ У СИСТЕМІ БІЗНЕС-ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасний розвиток підприємництва відбувається в умовах підвищеної невизначеності, динамічності ринкового середовища, цифрової трансформації бізнес-процесів та зростання ролі інформаційних ресурсів у прийнятті управлінських рішень. За таких умов особливої ваги набуває формування ефективної системи оцінки підприємницьких ризиків, яка ґрунтується на науково обґрунтованих методах аналізу, сучасних аналітичних інструментах і використанні бізнес-технологій. Водночас важливим інтелектуальним ресурсом цієї системи виступає критичне мислення, що забезпечує здатність суб'єктів підприємницької діяльності здійснювати об'єктивну оцінку інформації, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між економічними явищами та формувати обґрунтовані управлінські рішення щодо мінімізації ризиків.

Підприємницький ризик є невід'ємною характеристикою господарської діяльності, що відображає ймовірність виникнення небажаних подій та можливість отримання економічних втрат у процесі функціонування підприємства. У сучасних умовах ефективність оцінки підприємницьких ризиків значною мірою залежить від рівня розвитку аналітичних компетентностей управлінського персоналу, його здатності критично аналізувати інформацію, оцінювати альтернативні варіанти розвитку подій і прогнозувати наслідки прийнятих управлінських рішень. Саме критичне мислення виступає інструментом науково-методичного забезпечення оцінки ризиків, який дозволяє інтегрувати аналітичні методи, інформаційні ресурси та цифрові технології у єдину систему прийняття управлінських рішень.

Критичне мислення у сучасній науковій парадигмі розглядається як складний когнітивний процес, що поєднує логічний аналіз, рефлексію, оцінювання доказів, формування аргументованих суджень і здатність до самокорекції прийнятих рішень. Його сутність полягає не лише у здатності аналізувати інформацію, а й у вмінні ставити під сумнів усталені припущення, перевіряти достовірність джерел інформації, виявляти логічні помилки та упередження, а також формувати альтернативні підходи до вирішення управлінських проблем. У сфері підприємництва критичне мислення виконує роль інтелектуального механізму зниження невизначеності та забезпечення раціональності управлінських рішень.

Особливого значення критичне мислення набуває у процесі оцінки підприємницьких ризиків, оскільки дозволяє здійснювати глибокий аналіз факторів ризику, визначати їх взаємозв'язки та прогнозувати можливі наслідки управлінських рішень. Воно сприяє формуванню системного бачення ризикових ситуацій, забезпечує здатність оцінювати не лише очевидні, а й приховані ризики, а також дозволяє своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища. В умовах цифрової трансформації економіки критичне мислення стає важливим елементом інтелектуального капіталу підприємства, який забезпечує ефективне використання інформаційних ресурсів і сучасних бізнес-технологій.

У структурі професійної діяльності менеджера або підприємця критичне мислення проявляється через такі ключові компоненти, як аналітичність, логічність, об'єктивність, доказовість, гнучкість мислення та здатність до прогнозування. Аналітичність передбачає вміння розкладати складні економічні явища на окремі елементи та досліджувати їх взаємозв'язки. Логічність забезпечує послідовність міркувань і відповідність висновків фактичним даним. Об'єктивність передбачає неупереджене оцінювання інформації незалежно від особистих переконань або зовнішнього тиску. Доказовість означає використання достовірних фактів і науково обґрунтованих методів аналізу. Гнучкість мислення дозволяє адаптувати управлінські рішення до змін зовнішнього середовища, а здатність до прогнозування забезпечує передбачення можливих ризикових подій та їх наслідків.

У процесі оцінки підприємницьких ризиків у системі бізнес-технологій критичне мислення ґрунтується на сукупності базових принципів, що визначають його зміст, логіку застосування та результативність у прийнятті управлінських рішень. Принцип науковості передбачає використання теоретично обґрунтованих підходів, достовірних даних і перевірених методів аналізу, що забезпечує об'єктивність оцінювання та мінімізує вплив інтуїтивних рішень. Об'єктивність полягає у неупередженому аналізі інформації незалежно від суб'єктивних чинників, що сприяє формуванню реалістичної оцінки ризикових ситуацій на основі фактичних даних. Системність передбачає розгляд підприємницьких ризиків як взаємопов'язаної сукупності факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, що дозволяє враховувати їх

комплексний характер і взаємний вплив. Принцип доказовості означає обґрунтування висновків на основі емпіричних даних, аналітичних розрахунків і результатів застосування бізнес-технологій (BI-систем, Big Data, моделей прогнозування). Принцип логічності забезпечує послідовність мислення, відсутність суперечностей у висновках та коректність причинно-наслідкових зв'язків у процесі оцінки ризиків. Альтернативність полягає у розгляді кількох сценаріїв розвитку подій і варіантів управлінських рішень, що знижує ризик помилкових рішень та підвищує адаптивність підприємства. Критична перевірка інформації передбачає систематичний аналіз достовірності даних, виявлення інформаційних викривлень, когнітивних упереджень і логічних помилок у процесі оцінювання ризиків. Адаптивність відображає здатність коригувати висновки та управлінські рішення відповідно до змін зовнішнього середовища, нових даних і результатів моніторингу ризиків. Інтеграція з бізнес-технологіями передбачає поєднання критичного мислення з сучасними цифровими інструментами аналізу та обробки даних, що забезпечує підвищення точності, оперативності та якості оцінки підприємницьких ризиків.

Важливою характеристикою критичного мислення є його спрямованість на запобігання когнітивним викривленням, які можуть негативно впливати на процес оцінки підприємницьких ризиків. До таких викривлень належать ефект надмірної впевненості, схильність підтверджувати власну точку зору, ігнорування альтернативних сценаріїв розвитку подій, недооцінка малоімовірних, але значних за наслідками ризиків, а також залежність від попереднього досвіду або авторитетної думки. Усвідомлення наявності таких викривлень і застосування інструментів критичного мислення дозволяє підвищити об'єктивність оцінювання ризиків і знизити рівень управлінських помилок.

Застосування критичного мислення в оцінці підприємницьких ризиків передбачає реалізацію послідовного алгоритму дій, який включає:

- збір і систематизацію інформації про фактори ризику,
- ідентифікацію потенційних загроз,
- критичний аналіз отриманих даних,
- оцінювання рівня ризику,
- формування альтернативних сценаріїв розвитку подій,
- прийняття управлінських рішень щодо мінімізації ризиків та

подальший моніторинг результатів діяльності підприємства.

Такий підхід забезпечує системність і комплексність процесу оцінювання ризиків, сприяє підвищенню ефективності управління підприємством та забезпечує адаптацію бізнесу до змін зовнішнього середовища.

У практиці підприємництва критичне мислення реалізується через використання різних методів оцінки ризиків, зокрема експертного аналізу, сценарного планування, SWOT-аналізу, аналізу чутливості, побудови дерева рішень та економіко-математичного моделювання. Важливою умовою

ефективного застосування цих методів є здатність керівників критично оцінювати отримані результати, перевіряти їх логічність і відповідність реальним умовам функціонування підприємства.

Особливого значення набуває взаємозв'язок критичного мислення з сучасними бізнес-технологіями, які виступають інструментальним середовищем його реалізації. Системи бізнес-аналітики (Business Intelligence) забезпечують обробку великих масивів даних і формування аналітичних звітів. Технології Big Data дозволяють виявляти приховані закономірності та тенденції. Системи підтримки прийняття рішень (DSS) сприяють моделюванню управлінських альтернатив. ERP-системи забезпечують інтеграцію інформаційних потоків підприємства. Інструменти штучного інтелекту та машинного навчання дозволяють здійснювати прогнозування ризиків та автоматизований аналіз даних. Таким чином, бізнес-технології виступають технологічною основою реалізації критичного мислення в управлінні ризиками.

Узагальнення науково-методичних підходів дозволяє сформувати інтегровану модель критичного мислення в оцінці підприємницьких ризиків, яка поєднує функціональний, принципівий та технологічний рівні. Функціональний рівень відображає зміст і напрями застосування критичного мислення, принципівий рівень визначає його методологічні засади, а технологічний рівень забезпечує інструментальну реалізацію через бізнес-технології. Така інтеграція дозволяє підвищити якість аналітичних процесів, забезпечити комплексність оцінки ризиків та зменшити вплив суб'єктивних факторів на прийняття управлінських рішень.

Таблиця 1.

Інтегрована модель критичного мислення в оцінці підприємницьких ризиків в системі бізнес-технологій

Принцип критичного мислення	Функції критичного мислення	Інструменти бізнес-технологій у процесі оцінки ризиків
Науковість	Аналітична, оцінювальна	Економіко-математичне моделювання, BI-системи (Business Intelligence), статистичні пакети аналізу даних
Об'єктивність	Оцінювальна, інтерпретаційна	Big Data-аналітика, автоматизовані системи збору та обробки даних, цифрові платформи управління даними
Системність	Аналітична, інтеграційна	ERP-системи, інтегровані платформи управління підприємством, системи ризик-менеджменту
Доказовість	Аналітична, контрольна	BI-аналітика, Data Mining, інструменти візуалізації даних (dashboard-аналітика)
Логічність	Інтерпретаційна, оцінювальна	Системи підтримки прийняття рішень (DSS), аналітичні моделі сценарного

		аналізу
Альтернативність	Прогностична, оцінювальна	Сценарне моделювання, симуляційні моделі, Monte Carlo simulation
Критичність перевірки інформації	Контрольна, інтерпретаційна	Data auditing tools, системи виявлення аномалій, AI-алгоритми перевірки даних
Адаптивність	Регулятивна, прогностична	Штучний інтелект (AI), машинне навчання, предиктивна аналітика
Інтеграція з бізнес-технологіями	Інтеграційна, регулятивна	Хмарні платформи (Cloud computing), BI + AI інтегровані системи, цифрові екосистеми підприємства

Практична значущість запропонованого підходу полягає у можливості його застосування для вдосконалення системи управління підприємницькими ризиками, підвищення ефективності стратегічного та оперативного управління підприємством, а також адаптації бізнесу до умов цифрової трансформації економіки. Використання критичного мислення у поєднанні з бізнес-технологіями дозволяє сформувати сучасну модель ризик-менеджменту, орієнтовану на проактивне управління, прогнозування та мінімізацію негативних наслідків ризикових подій.

Отже, критичне мислення виступає ключовим інструментом науково-методичного забезпечення оцінки підприємницьких ризиків у системі бізнес-технологій, оскільки забезпечує комплексний аналіз інформації, підвищує якість управлінських рішень і сприяє формуванню ефективної системи управління ризиками підприємства в умовах невизначеності, цифровізації економіки та зростання ризиків підприємницької діяльності.

РАКІТЯНСЬКА Людмила Миколаївна

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ПОКАЗНИК ПРЕДМЕТНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦТВА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Тезаурус сучасної педагогічної науки і практики поповнився відносно новим для традиційної вітчизняної педагогіки поняттям, яке засвідчує нову реальність в освітянській сфері, а саме її інноваційну спрямованість і ознаки, що її характеризують. До наукового вжитку входить поняття «критичне мислення», яке за визначенням вітчизняного філософа О. Тягло є «мисленням вищого порядку», оскільки має складну, багаторівневу, інтегровану структуру [7]. Феномен критичного мислення активно досліджується вітчизняними вченими, починаючи з 2000 року. Про це свідчать праці Д. Кисленко, А. Конверського,

students in a specialized school	України як інструмент розвитку національної ідентичності здобувачів освіти у профільній школі	
Inna Pronoza The role of critical thinking in the formation of political culture of student youth in the context of digitalization	Проноза Інна Роль критичного мислення у формуванні політичної культури студентської молоді в умовах цифровізації	308
Nataliia Raither Critical thinking as a tool for scientific and methodological support of assessing entrepreneurial risks in the business technology system	Райтер Наталія Критичне мислення як інструмент науково-методичного забезпечення оцінки підприємницьких ризиків у системі бізнес-технологій	312
Liudmyla Rakitianska Critical thinking as an indicator of subject-methodological competence of an art teacher in a secondary education institution	Ракітянська Людмила Критичне мислення як показник предметно-методичної компетентності вчителя мистецтва закладу загальної середньої освіти	316
Alla Rastryhina Synergy of critical and creative thinking in vocal and choral training of future music teachers in trauma-informed education	Расстригіна Алла Синергія критичного та креативного мислення у вокально-хоровій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах травмоінформованої освіти	321
Olha Rubanska Critical thinking in the training of computer science teachers	Рубанська Ольга Критичне мислення під час підготовки педагогів з інформатики	324
Iryna Savchenko Mindful reading as a means of forming critical thinking in philology students	Савченко Ірина Усвідомлене читання як засіб формування критичного мислення студентів-філологів	327
Valentyna Samilyk Formation of critical thinking of future teachers in the process of environmental training	Самілик Валентина Формування критичного мислення майбутніх учителів у процесі екологічної підготовки	329
Oleksandr Serbul Critical thinking in the academic environment: features of	Сербул Олександр Критичне мислення в академічному	332